

Ізмаїлович Й. Лист купця Ізмаїловича Йоганаса із Станіслава до Форбеса Артура у торговельних питаннях [рукопис]. 1686. *ЦДІАЛ України* (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 132. Оп. 1. Спр. 579.

Капраль М. (упор.). Привілеї національних громад міста Львова (XIV–XVIII ст.). Львів: МГКО “Документальна скарбниця Львова”, 2000.

Левкович С. Лист купця Левковича Соломона із Жовкви до Форбеса Артура у Львові з проханням передати через спеціального післанця один фунт золота [рукопис]. 1695. *ЦДІАЛ України* (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 132. Оп. 1. Спр. 679.

Лемко І. Львівська минувшина. Львів: Простір-М, 2020.

Мельник І. Львівське середмістя: всі вулиці, площі, храми й кам’яниці. Львів: Априорі, 2011.

Сигізмунд П. Лист Сигізмунда П з м. Варшави до Магістрату м. Львова з повідомленням про королівський універсал відносно заборони вивозу вітчизняної і привозу іноземної валюти [рукопис]. 1626. *ЦДІАЛ України* (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 132. Оп. 1. Спр. 50.

Akta podatkowe miasta Lwowa [рукопис]. Відділ рукописів, 5, 395/II. Львів: Національна наукова бібліотека України ім. Василя Стефаника, 1716.

Charewiczowa Ł. Czarna kamienica i jej mieszkańcy. Lwów: Towarzystwo Miłośników Przeszłości Lwowa, 1935.

Берсенева-Зельдіч П. О.

незалежний дослідник

м. Київ, Україна

ЄВРЕЙСЬКА ГРОМАДА МІСТЕЧКА ХАБНЕ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII – НА ПОЧАТКУ XX ст.

Ключові слова: штетл, Зона відчуження, єврейське населення, Полісся, синагога, чорнобильський хасидизм.

Дослідження єврейської історії в локаціях, постраждалих від аварії на Чорнобильський АЕС у 1986 році, а саме повністю

відселених місць Зони відчуження (Чорнобиль, Хабне (з 1957 року Поліське) та єврейські сільгоспколонії) та частково покинутих населених пунктів Зони добровільного відселення (с-ще Народичі та с. Базар), є не лише спробою реконструкції минулого, а й важливим внеском у збереження пам'яті про зниклі спільноти, що колись становили невіддільну частину поліетнічного складу населення київського та житомирського Полісся. У світі сучасних процесів урбаністичного занепаду в Чорнобильській зоні дослідження набуває ще більшої актуальності, адже кожен втрачений артефакт є невідновною втратою для історичної науки.

Доповідь має на меті окреслити основні етапи історії єврейської громади Хабного (Поліського), проаналізувати джерельну базу та висвітлити виклики, що стоять перед дослідниками єврейської спадщини в Чорнобильській зоні.

Хабне як населений пункт вперше письмово фіксується у грамоті короля Александра Ягеллончика від 1494 року. А вже в 1541 році в містечку будується земляна фортифікація як опорний пункт проти набігів ногайських татар у глиб Великого князівства Литовського.

Перша поява єврейської громади в Хабному, згідно з наративними джерелами [Єврейское местечко в революции 1926, 35], належить до середини XVII сторіччя, а саме часів національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Наприклад, у сусідніх поліських штетлах, які були схожі з Хабним чисельністю населення, географічним положенням та економічною діяльністю, існують письмові джерела, що підтверджують присутність у XVII сторіччі юдеїв як постійних мешканців міст Чорнобиля (1648 р.) та Народичів (1683 р.), але достовірних підтверджень такого в Хабному немає.

Перше ж письмове джерело, що вказує про існування сталої громади хабенського єврейства (80 осіб), належить до польських податкових ревізій 1765 року [Архив Юго-Западной России 1890, ч. 5, т. 2, 246]. У місті з 1760 року вже існувало єврейське кладовище [Єврейское местечко в революции 1926, 35].

Після зміни суверенітету в регіоні, що сталася внаслідок другого поділу Речі Посполитої в 1793 році, розпочався процес

інкорпорації містечка до загальноімперської адміністративно-господарчої структури, і вже в 1797 році Хабне стає волосним містечком Радомисельського повіту Київської губернії.

Демографічні процеси XIX сторіччя засвідчують стрімкий процес зростання громади, як за рахунок народжуваності, так і міграції юдейського населення з глибин колишньої польської території [ДАКО. Ф. 280. Ревізькі казки Радомисельського повіту. Оп. 2. Спр. 353, 641. ЦДІАК. Ф. 1167. Оп.1. Спр. 437-513].

Вже в 1863 році в Хабному налічувалося близько 800 житлових помешкань, 115 з яких належало євреям. Православних мешканців було 1521, католиків – 80, лютеран – 90, юдеїв – 1123 особи. У містечку діяли броварня та винокурня, а також ткацька фабрика [Похилевич 1864, 112].

Серед особистостей єврейської громади містечка треба відзначити Лейбу Мойшовича Рабиновича (1880 – 13.09.1941), також відомого як Лейб Вассер та Лейба Трефер. Рабинович, не маючи рабинської посади чи стосунку до хасидських династій, був відомий у повіті як провидець та знахар, чиїм послугами користувалися не лише представники юдейської громади, а й представники усіх конфесій регіону.

Під час революційних подій 1917–20 років у містечку існував озброєний загін єврейської самооборони під керівництвом Давида Костинського. Загін регулярно вступав у збройні сутички з бійцями отамана Струка.

У 1921 році були створені Хабенська єврейська школа з мовою викладання їдиш та єврейський театральний гурток при Хабенському відділенні Культур-Ліги [ДАКО. Ф. Р-99. Оп. 1. Спр. 45-50].

У 1927 році в рамках демонтажу старого штетлівського укладу життя шляхом створення єврейського селянства на соціалістичних засадах у містечку був створений єврейський колгосп ім. Інтернаціоналу.

У 1930 році існувала одна юдейська релігійна громада “Бейс га-Мідраш” [ЦДАГО. Ф. 5. Оп. 3. Спр. 1939].

Отже, на основі аналізу архівних матеріалів, наративних джерел та матеріальної спадщини можна стверджувати, що єврейська громада Хабного (Поліського) відігравала важливу роль у

соціальному та економічному житті містечка. Її історія відображає загальні процеси, що відбувалися в поліському регіоні в зазначений період. Понад тридцять років містечко є повністю відселеним та з особливим правовим статусом для відвідування, що, з одного боку, дає змогу його законсервувати й зберегти від хаотичної забудови періоду сучасних капіталістичних відносин. А з іншого боку, негативний вплив природних процесів руйнування, значний рівень радіаційного забруднення та наслідки російської окупації, що призвела до хаотичного мінування місцевості, створюють специфічні умови для польових досліджень.

Література:

Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов. Ч. 5. Т. 2. Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1890. 1287 с.

ДАКО (Державний архів Київської області). Ф. 280. Ревізькі казки Радомисельського повіту. 1811–1850. Оп.2. Спр. 353, 641.

ДАКО. Ф. Р-99. Оп. 1. Спр. 45-50.

Еврейское местечко в революции / Под редакцией проф. В. Г. Тана-Богораза. Ленинград: Государственное издательство, 1926.

Метричні книги єврейських громад Радомисельського повіту Київської губернії. *ЦДІАК України* (Центральний державний історичний архів України, м. Київ). Ф. 1167. Оп.1. Спр. 437-513.

Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии или Статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся. Киев: В тип. Киево-Печер. лавры, 1864.

ЦДАГО (Центральний державний архів громадських об'єднань та українців). Ф. 5. Оп. 3. Спр. 1939.